

קידום סובלנות בחברה הישראלית

תכנית ההתערבות "משחקים לעתיד"

לקידום עמדות חיוביות של ילדים בגן חובה כלפי ילדים מתרבויות אחרות-

ממצאי המחקר העיקריים

תקציר

עמותת משחקים לעתיד פיתחה תכנית לחינוך לסובלנות ולטיפוח עמדות חיוביות כלפי גיוון תרבותי בגיל הרך. התכנית מבוססת על פדגוגיה מותאמת לגיל הרך, תוך שימוש בבובות פרסונה (persona dolls). במהלך שנת הלימודים התשע"ח התקיים מחקר לבחינת יעילות התכנית שפותחה, על ידי שלושה חוקרים מובילים העוסקים בהתפתחות בגיל הרך ובפסיכולוגיה קוגניטיבית וחברתית¹.

ממצאי המחקר הראו שיישום תכנית משחקים לעתיד בגני חובה הביאה לשיפור בידע של הילדים אודות קבוצות תרבותיות שונות משלהם, וכן שיפרה את העמדות שלהם כלפי ילדים מקבוצות אלה. המחקר התפרסם בימים אלה בכתב העת *Group Processes & Intergroup Relations*. החוקרים המליצו על הדרכת גנות ליישום התכנית על מנת להרחיב את היקפה ולהגדיל את השפעתה על הידע והעמדות של ילדי הגן.

המחקר שערכו פרופ' גיל דיזנדרוק מאוניברסיטת בר-אילן, פרופ' מרגלית זיו ממכללת קיי וד"ר מיטל נשיא מאוניברסיטת תל אביב, התקיים בתמיכת עמותת "ידידי עתידים". במחקר השתתפו 109 ילדים מ-10 גני ילדים בישובים במיצב חברתי-כלכלי בינוני-גבוה במרכז ישראל. מחצית מהגנים השתייכו לחינוך הממלכתי (54 ילדים חילוניים) והמחצית האחרת לחינוך הממלכתי-דתי (55 ילדים דתיים).

במהלך המחקר הוצגו לילדים ארבע דמויות באמצעות בובות פרסונה: שחר (ממוצא אתיופי), רון (חילוני), נועם (דתי) ונור (ערבייה). במהלך 16 מפגשים שקיימו עוזרות מחקר עם קבוצות קטנות של ילדים, סיפרו הבובות לילדים על הקבוצה אליה הן משתייכות, על תכונותיהן האישיות ועל מפגשים חיוביים ביניהן לבין בובות מקבוצות תרבותיות אחרות. הידע של הילדים על קבוצות תרבותיות שונות וכן עמדותיהם כלפי ילדים מקבוצות תרבותיות אלה נבדקו לפני ולאחר ההתערבות. זאת, באמצעות שאלות שעסקו בידע, ושאלות שבדקו עמדות בהתייחס לאהדה לילדים שונים, נכונות לקרבה, ייחוס התנהגויות חיוביות ושליליות ואמפתיה.

¹ המחקר בוצע בתמיכת עמותת "ידידי עתידים" ובאישור משרד המדען הראשי של משרד החינוך.

לפני תחילת ההתערבות, נמצא שהילדים ידעו מעט על ילדים מהקבוצות התרבותיות האחרות, ושהידע שלהם היה לעתים מוטעה ושלילי. בנוסף, נמצאה העדפה ברורה לקבוצה אליה הם משתייכים בהשוואה לכל הקבוצות האחרות. העמדות השליליות ביותר נמצאו כלפי ילדים ממוצא אתיופי וילדים ערבים (במידה זהה).

בעקבות השתתפותם בתכנית, חל שינוי חיובי מובהק בידע של הילדים אודות הקבוצות התרבותיות שהוצגו. כמו כן **גדלה באופן משמעותי ההבנה כי חברי וחברות כל הקבוצות התרבותיות הם ישראליים**. כך למשל, בעוד שלפני ההתערבות 33% מהילדים חשבו שיש ישראלים יוצאי אתיופיה, 72.5% מהילדים ידעו זאת לאחר ההתערבות יותר ילדים השיבו שיש ערבים שהם ישראליים (77.5% לעומת 46.5%). בנוסף, בעקבות התכנית חלה עלייה בנכונות של הילדים שהשתתפו במחקר לשבת בקרבת ילדים מקהילת יוצאי אתיופיה וילדים ערבים באירוע חברתי. כמו כן, הם הראו יותר נכונות ורצון לקיים איתם אינטראקציות חברתיות, למשל: לשחק איתם בגן שעשועים ולהתחלק איתם בממתקים.

הממצאים מעידים ראשית על יעילות תכנית משחקים לעמיד בהקניית ידע על קבוצות תרבותיות בחברה הישראלית. גדילה בידע של הילדים היא משמעותית מאחר וידע מהווה "תחליף" לדעות קדומות שאינן מבוססות על עובדות, ותשתית לעמדות חיוביות. כמו כן, הוכחה יעילות התכנית בשיפור עמדות הילדים כלפי ילדים מקבוצות שונות. **על מנת שהשינוי בידע ובעמדות של ילדים יהיה עמוק ורחב יותר, חשוב שגננות, שמכירות את הילדים היטב ובעלות הניסיון והידע המקצועי הנחוצים, יעסקו בנושאים חשובים ורגישים אלה בגנים. וזאת, באופן מתמשך ומעמיק לאורך כל שנת הלימודים.**

על מנת להביא לטיפול עמדות חיוביות כלפי גיוון תרבותי, יש צורך בתיווך נכון, רגיש ואותנטי של גננות בנוגע לתרבויות מגוונות ולאישיות השלמה של כל ילד וילדה, וכן התייחסות המעבירה מסרים ערכיים ברורים הנוגעים לשוויון, וחוסר סובלנות וקבלה של ביטוי של אפליה וגזענות. חשוב שהבובות והדמויות שילדים ייחשפו אליהן יביאו לידי ביטוי גיוון של תרבויות ולא יתמקדו רק בהיבט אחד, כגון גוון עור. תהליך מעמיק כזה אפשרי ונכון שיעשה באמצעות גננות הנמצאות עם הילדים בקשר שוטף ומנוסות בקיום שיחות ופעילויות עימם המאפשרות להם להביא לידי ביטוי את חוויותיהם ועמדותיהם. חשוב שמובילי מדיניות חינוכית בגיל הרך ואנשי מקצוע במכללות להכשרת מורים ייכללו קורסים לסטודנטיות לגיל הרך ולגננות בנושא של טיפוח רגישות תרבותית. עשייה כזו עשויה לתרום לחיזוק תחושת השייכות של כל ילדי הגנים לסביבה החינוכית-חברתית בגן ולחברה הישראלית בכללותה וייצרו תשתית לחברה הוגנת, שוויונית וסובלנית יותר.